

Костянтин САВЧЕНКО

ОЦІНКА МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОРИСТАННЯ ДОСВІДУ ІРЛАНДІЇ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ СТАБІЛІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Узагальнено досвід Ірландії щодо реалізації фінансової політики стабілізації розвитку та оцінено можливості його застосування в Україні для вирішення завдань антикризового регулювання. Визначено сутність, цілі, завдання такої політики, основні етапи становлення механізмів акумулювання та використання коштів Національного пенсійного фонду Ірландії. Досліджено систему стимулювання прямих іноземних інвестицій в Ірландії та визначено основні можливі шляхи використання цього досвіду у вітчизняній економіці.

Постановка проблеми. В умовах циклічних коливань в економіці та глобалізаційних змін на ринку політика стабілізації фінансового розвитку в країні стає невід'ємним елементом регулювання економічних процесів. Сьогодні перед Україною постала нагальна проблема дослідження досвіду країн, які вже не один рік використовують фінансові механізми стабілізаційної політики, зокрема Ірландії, адже протягом десятилітнього терміну функціонування стабілізаційного фонду в цій країні відбувся повний економічний цикл, на кожному етапі якого уряд країни постійно використовував відповідні фінансові механізми стабілізаційної політики.

Тоді як промислово розвинуті країни при настанні фінансової кризи практично не зазнали збитків, її наслідки для України можна вважати катастрофічними: поряд зі зниженням макроекономічних показників і темпів зростання соціальних індикаторів виникли застої у виробничій сфері, зміни в банківській системі дали поштовх до збільшення рівня недовіри, що зумовило масове вилучення власних коштів фізичних осіб з вітчизняної банківської системи. Після таких наслідків на сьогодні перед Україною постало актуальне питання: яким чином промислово розвинуті країни, які ще більше залежать від процесів глобалізації, змогли нівелювати більшість наслідків світової фінансової кризи. Як виявилось, більшість промислово розвинутих країн зрозуміла, що циклічність економічних процесів є об'єктивною, а згладити коливання спадів та не допустити зниження темпів розвитку економіки до критичної кризової точки – це головна мета впровадження антикризової стабілізаційної політики в країні.

Одним із найцікавіших прикладів подолання негативних наслідків світової фінансової кризи та впровадження політики стабілізації є досвід Ірландії. Вона постраждала найбільше серед країн-членів ЄС: у вересні 2008 р. країна перебувала на межі банкрутства та увійшла в зону технічної рецесії. В той момент майже всі провідні експерти світу прогнозували країні затяжний економічний спад та вплив іноземного капіталу. Незважаючи на песимістичні прогнози, шляхом реалізації політики стабілізації фінансового розвитку в країні макроекономічні показники залишили-

ся практично на тому ж рівні (лише з невеликим відхиленням в гіршу сторону). На сьогодні економіка Ірландії стабілізувалася і починає розвиватись.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні засади та практичні інструменти реалізації політики стабілізації фінансового розвитку в країні активно досліджуються у науковій літературі. Серед зарубіжних науковців ця проблема знайшла відображення в роботах: П. Самуельсона, С. Одзі, Дж. Кейнса, Є. Гайдара, З. Босчаєва, М. Бункіна, В. Семенова, Д. Маклауглина та ін. Сучасні погляди на вирішення цієї проблеми представлені в роботах таких українських дослідників, як С. Львович, В. Василенко, В. Геєць, О. Комяков, О. Добровольська, В. Бородіна та ін.

Високо оцінюючи накопичені наукові здобутки вітчизняних та зарубіжних дослідників, а також значний практичний досвід у сфері стабілізації фінансового розвитку, цілий ряд питань все ще залишається невирішеним остаточно ні в теоретичному, ні в організаційно-прикладному аспектах. Існує об'єктивна необхідність активізації системних досліджень теоретичних основ та практичних механізмів реалізації стабілізаційної політики в державі та використання досвіду промислово розвинутих країн щодо впровадження стабілізаційних механізмів. Логічна незавершеність вирішення цього завдання, її актуальність, теоретична і практична значимість зумовили вибір теми, мети та завдань статті.

Метою статті є узагальнення досвіду Ірландії щодо реалізації фінансової політики стабілізації розвитку, оцінювання можливостей його застосування в Україні для вирішення завдань антикризового регулювання.

Виклад основного матеріалу. Одним із головних питань, яке постає перед урядом країни, є вибір найбільш ефективного фінансового механізму реалізації стабілізаційної політики. Політика стабілізації активно впроваджується в більшості країн світу, практично всі промислово розвинуті країни використовують фінансові механізми для підтримки економіки країни на етапах спаду та з метою регулювання великих дисбалансів на етапах підйому [5].

На нашу думку, для більш детального вивчення проблеми формування політики стабілізації фінансового розвитку в Україні слід звернути увагу на світову практику, а саме на досвід створення в Ірландії Національного пенсійного резервного фонду (National Pensions Reserve Fund) та подальшого управління ним [3]. Вибір саме цієї країни як об'єкта нашого дослідження зумовлено такими факторами:

- 1) Ірландія майже постійно є лідером серед 30 країн, які є членами Організації економічної співпраці та розвитку, за показниками економічного розвитку;
- 2) стабілізаційний фонд в Ірландії формується не за рахунок відрахувань від доходів за експортування моносировини, а за рахунок доходів від інвестування;
- 3) формування стабілізаційного фонду в Ірландії не зайняло багато часу. Майже одночасно зі створенням фонду економіка цієї країни почала стрімко розвиватися.

На початку 1990-х р. в Ірландії виникла ситуація недостатнього фінансування практично всіх сфер економіки і уряд країни оголосив в Національному плані розвитку подолання цього розриву як головну стратегією країни на 2000–2006 рр. У межах даного плану до середньострокових завдань було віднесено приведення національної інфраструктури у відповідність до світових стандартів (технологічних, інноваційних та ін.), що дозволило досягти найбільших в історії країни темпів заощаджень та подальшого інвестування саме за рахунок коштів громадян країни. Відповідно до цього плану, інвестиції в розмірі 52 млрд. євро (в цінах 1999 р.) були виділені на період 2000–2006 рр., 90% яких надало Казначейство Ірландії, а решта були отримані від ряду цільових програм ЄС. Тільки за 2005 р. загальні капітальні

інвестиції в інфраструктуру становили понад 6 млрд. євро, що дорівнювало 4,7% ВВП [2, с. 3].

За п'ять років виконання Національного плану розвитку в неvirобничій інфраструктурі Ірландії відбулися значні позитивні зміни:

- було практично завершено стратегічно важливі для Ірландії будівельні роботи, а саме тунелю в Дублінському порту;
- реалізовано понад 40 проектів з будівництва доріг державного значення;
- створено нові системи трамвайного сполучення LUAS в Дубліні;
- здійснено більше 180 нових проектів у сфері водопостачання та використання водних ресурсів;
- здійснено майже 500 проектів різного масштабу в сфері охорони здоров'я [3, с. 5].

Так, створення та удосконалення транспортної інфраструктури було пріоритетним напрямком реалізації стабілізаційної політики, передбаченим у Національному плані розвитку. З відкриттям нових логістичних потоків країна почала отримувати додаткові доходи за транспортування через Ірландію міжнародних вантажів та надання послуг з обслуговування вантажних перевезень усіх видів транспорту. Нові сухопутні і морські маршрути зробили Європу та Ірландію більш взаємопов'язаними та взаємозалежними, тоді як додаткові можливості повітряного сполучення та конкурентоспроможні послуги на ринку туристичних послуг зміцнили потік додаткових доходів Ірландії від інших країн.

Досліджуючи перспективи використання в Україні досвіду Ірландії, слід зазначити, що більш ефективне використання портів України, сполучення та представлення "комфортабельних" послуг для судноплавних вантажів дасть змогу збільшити транзитний вантажопотік та отримати додаткові кошти, які можливо буде використати в майбутньому для стабілізації вітчизняної економіки.

За рахунок вигідного географічного положення України ще одним напрямком отримання додаткових ресурсів для акумулювання їх у стабілізаційному фонді може стати отримання доходу від транзиту через Україну автомобільного транспорту. Однією з умов збільшення транзитного потоку сполучення країн Заходу та Сходу є покращення вітчизняної транспортної інфраструктури за рахунок інвестицій.

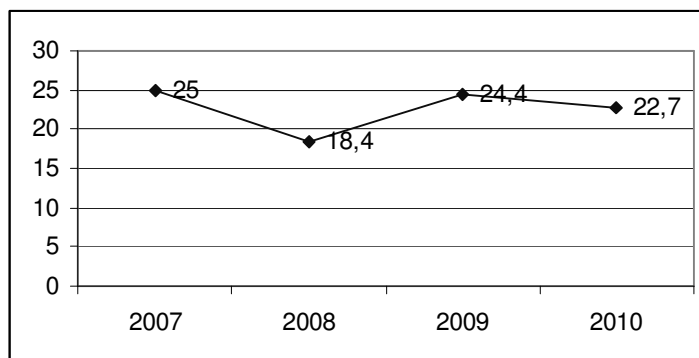
З огляду на постійне збільшення чисельності власників автотранспорту та постійне збільшення вантажообігу в Ірландії в 2006–2007 рр. необхідним було подальше вдосконалення транспортної інфраструктури. Відповідно до встановленого урядом плану розвитку було передбачено додаткові інвестиції в розмірі 8,8 млрд. євро в транспортну сферу, 6 млрд. євро – в дорожні проекти, 2,8 млрд. євро – у розвиток громадського транспорту. Ці інвестиції більш ніж у два рази перевищують інвестиції 1994–1999 рр. [1]. З настанням світової фінансової кризи та під впливом її негативних наслідків на сьогодні для виконання даних проектів уряд Ірландії не має можливостей акумулювати внутрішні інвестиції, а залучає світові організації для будівництва та реконструкції вже існуючих логістичних об'єктів Ірландії з метою максимізації ефективності використання інвестиційних коштів, які надаються Національним пенсійним резервним фондом.

Вважаємо, що цю практику акумуляції ресурсів для заощадження на майбутнє повністю може використовувати Україна, адже її географічне розміщення дає змогу відкрити нові та покращити вже існуючі шляхи сполучення європейських та азійських країн.

Проблема стимулювання прямих іноземних інвестицій в Ірландії була вирішена за рахунок впровадження в країні стратегії просування інвестиційного іміджу. На сьогодні в країні більше половини промислової продукції виробляється іноземними фірмами, а іноземні інвестиції дозволили в останні роки досягти високих темпів

економічного зростання. Ірландське агентство з розвитку почало шукати потенційних інвесторів ще в 1960-х рр., коли потрібно було заповнити прогалини в промисловій структурі економіки. Тоді акцент робився на високотехнологічні експортоорієнтовані фірми. В країні були застосовані такі фінансові стимули, як: низькі ставки податку на прибуток, дискреційні субсидії. Ці заходи дали змогу залучити значний обсяг іноземних інвестицій. Дослідження, які базуються на досвіді промислово розвинених країн, показали, що маркетингові витрати на заохочення інвестицій сприяють зростанню прямих іноземних інвестицій. Був зроблений висновок, що кожен долар, який країна витрачає на просування інвестиційного іміджу, в подальшому може принести прибуток, чиста приведена (дисконтована) вартість якого досягла 4 дол. США [4, с. 20]. Дослідження окремих інвестиційних агентств виявило, що найбільш ефективними є інвестиції, які чітко орієнтовані на ті або інші сектори, в сукупності з активною маркетинговою стратегією, розробленою під конкретних потенційних клієнтів цієї країни.

Також в Ірландії функціонує державне відомство, яке займається залученням інвестицій – Агентство з індустріального розвитку Ірландії (Industrial Development Agency of Ireland). Воно одночасно бере участь у реалізації політики, залученні іноземних інвестицій та інформує зарубіжних інвесторів про економічну ситуацію в країні. Так, наприклад, у 2011 р. Ірландія має один з найнижчих податків на торгівлю в Європі – 12,5%. Особливі зусилля докладаються для залучення інвестицій у високотехнологічні галузі економіки, де інвесторам пропонуються вигідні податкові умови. Агентство активно співпрацює з такими великими корпоративними гігантами, як „Microsoft”, який на сьогодні має головне регіональне представництво саме в Ірландії. Агентство також надає допомогу відсталим в економічному плані районам країни шляхом надання спеціальних пільг для інвесторів, які відкривають у них філії своїх компаній. У результаті успішної роботи Агентства прями іноземні інвестиції в Ірландію збільшилися від 1 млрд. дол. США у 1994 р. до 25 млрд. дол. у 2006 р. Проте, починаючи з 2007 р., темпи приросту прямих інвестицій значно знизились в період 2007–2009 рр. і в економіці Ірландії почав спостерігатися економічний спад (рис. 1). У цей період була найбільш активована політика уряду стосовно стабілізаційних заходів та призупинення настання кризового становища.

Рис. 1. Динаміка обсягу прямих іноземних інвестицій в Ірландії в період 2006–2009 рр., млрд. дол. (за даними на початок року)

Крім того, на сьогодні для проведення фінансової стабілізації в Ірландії уряд держави приділяє увагу нематеріальній сфері виробництва:

- розвитку людського капіталу. Ірландія приділяє особливу увагу якості своїх трудових ресурсів за рахунок цілеспрямованого покращення якості середньої та вищої освіти, причому особливий акцент робиться на розвитку “специфічних навичок” (наприклад, вузької спеціалізації у сфері інформаційних технологій), привабливих саме для іноземних компаній;
- співпраця між об’єднаннями найманих працівників і роботодавців за принципом “соціального партнерства”. Профспілки погодилися на справедливий, але помірний рівень оплати праці в обмін на підтримку урядом принципу “держави загального добробуту” [6]. Комітети з соціального партнерства беруть активну участь у процесах розробки економічної стратегії держави. Таким чином, фактично між державним і приватним секторами підтримується систематичний діалог, який враховує вимоги державно-приватного партнерства;
- державними інвестиціями в інфраструктуру. Зі вступом Ірландії в ЄС перед країною відкрилися додаткові можливості стосовно ринку збуту. Поряд з цим, зі вступом до ЄС висуваються додаткові вимоги щодо правил конкурентної взаємодії, зокрема, – щодо постійного планування та звітування не залежно від того, чи є країна кандидатом на вступ у ЄС, чи ні;
- цілеспрямованому залученню інвестицій. Залучення Ірландією прямих іноземних інвестицій також здійснюється цілеспрямовано у визначених урядом пріоритетних секторах економіки:
  - інформаційних і комунікаційних технологіях;
  - фармацевтичній і медичній промисловості;
  - міжнародних фінансових послугах.

Поточний план національного розвитку Ірландії сформований на період 2007–2013 рр. та оснований вже не на заощадженнях фізичних осіб, а повністю на базі національних ресурсів. Пріоритетними сферами інвестування в цьому плані є транспортна сфера, освіта та науково-дослідні проекти [3].

Згідно з прогнозами експертів, середньострокові економічні перспективи для Ірландії відповідно до плану уряду можуть виглядати так, як це представлено в табл. 1 [3].

Таблиця 1

Середньострокові економічні перспективи для Ірландії на 2011–2014 рр.

Показник	Роки			
	2011	2012	2013	2014
Реальний ВВП	1,75	3,25	3	2,75
Валовий національний продукт у реальному вираженні	1	2,5	2,5	2,5
Внутрішній попит споживання	0	1	1,5	1,75
Внутрішній попит уряд	-3	-2	-2,25	-2
Інвестиції	-6	5,25	5	5,25
Експорт	5	5	4,25	4
Імпорт	2,75	3	3,25	3
Платіжний баланс по поточних рахунках (% ВВП)	0,25	1,5	2,5	3,5
Гармонізований індекс споживчих цін	0,75	1	1,75	1,75
Дефлятор ВВП	0,75	1	1,75	1,5

Провівши дослідження механізмів акумулювання та використання коштів Національного пенсійного фонду, слід зазначити, що з моменту створення фонду (2001 р.) спостерігається така тенденція: з 2001 р. по 2009 р. стабілізаційний фонд поступово наповнювався за встановленими урядом прогнозами, а починаючи з

2009 р. програма державних заощаджень була дещо призупинена: у березні 2009 р. уряд Ірландії використав 4 млрд. євро з Національного пенсійного фонду для стабілізації банківської системи в країні, а ще через півтора року (2,5 млрд. євро) – не за цільовим призначенням знову на стабілізацію банківської системи. Такі рішення пов'язані з світовою фінансовою кризою і тому своєчасність виконання поточного плану на 2007–2013 рр. може бути поставлено під сумнів (на початок 2011 р. обсяг акумульованих коштів становить 33 млрд. дол. США).

Однак даний приклад нецільового використання коштів також може бути використаний в практиці економіки, адже стабілізація ірландської банківської системи призупинила різкий спад в інших сферах економіки і збитки, які понесли інші країни від світової фінансової кризи, були значно меншими.

Висновки. На сьогодні одним із ефективних методів управління політикою стабілізації фінансового розвитку є створення стабілізаційного фонду для майбутнього управління економічними спадами та недопущення настання системних криз. Основним джерелом формування вітчизняного стабілізаційного фонду може виступити доходи від інвестицій. Тому середньостроковим стратегічним напрямком політики стабілізації фінансового розвитку України повинно стати покращення та стимулювання процесів припливу прямих інвестицій з-за кордону. Базуючись на досвіді стабілізаційного фонду Ірландії, необхідно визначити основні пріоритетні напрямки політики стабілізації фінансового розвитку для України, які можуть бути сформульовані таким чином:

- сприяння підтримці стабільності глобальної фінансової системи і вільного потоку капіталу та інвестицій. Це може бути виконано за рахунок покращення інвестиційного клімату, гарантування державою інвестиційних проектів, недопущення подвійного оподаткування нерезидентів;
- визначення державою пріоритетних секторів економіки України, а саме: транспортної сфери, інформаційних та комунікаційних технологій, фармацевтичної і медичної промисловості, сфери міжнародних фінансових послуги, туризму. Це дасть змогу сконцентруватись на інвестуванні та розвитку окремих сегментів вітчизняної економіки та в подальшому отримувати додаткові доходи, які можна буде акумулювати на рахунках стабілізаційних фондів для майбутніх поколінь;
- створення та удосконалення вже існуючого в Україні нормативно-правового законодавства щодо розкриття інформації по інвестиційній діяльності юридичних осіб – резидентів. Більшою мірою це стосується суб'єктів підприємницької діяльності, які працюють у вище перерахованих сферах економіки;
- інвестувати з урахуванням економічного і фінансового ризику, а також рівня прибутковості. В цьому випадку політика стабілізації економіки України повинна бути спрямована на введення державних гарантій для інвесторів-нерезидентів, які фінансують найбільш ризикові сфери економіки.

Література

1. *Національні заощадження та економічне зростання / за ред. Б. Є. Кеаснюк. – К. : МП Леся, 2000. – 304 с.*
2. *Ірландія: Економічний профіль [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enterprise-ireland.ru/economics/IrelandEP.pdf>.*
3. *Kinsella S. Ireland's austerity plan: an economist's view [Електронний ресурс]. – S. Kinsella. – Режим доступу : <http://www.guardian.co.uk/business/ireland-business-blog-with-lisa-ocarroll/2010/nov/25/ireland-austerity-plans-stephen-kinsella>.*

4. O'Rourke B. *The EU: How Ireland Unleashed its "Celtic Tiger Economy"* / B. O'Rourke. – Part 1, 2001.
5. Концепция "Программы улучшения инвестиционного климата в России и за рубежом" [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.economy.gov.ru/wps/wcm/connect/4cf99f00409f6b5a8b18cfb1e9ba48ef/conception.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=4cf99f00409f6b5a8b18cfb1e9ba48ef>.
6. *Руководство по наилучшей практике в области формирования позитивного делового и инвестиционного климата* / ОБСЕ. – 2006. – 188 с.